

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АНГЛІЙСЬКОГО ДІЄСЛОВА

Ключові слова: граматична будова, система дієслова, зміна.

Keywords: grammatical structure, verbal system, change.

Серед широкого загалу існує думка, що всі правила граматики, яким навчають в школі, життєво важливі для ясного і логічного виразу думок, що, наприклад, неправильно говорити *Billy and me went to the store*, або *Tell the student that they can come in*. І це не дивно, оскільки стандартна, правильна англійська мова є мовою преси і телебачення, нею говорять найкращі та найрозумніші [7].

Лінгвісти, однак, ігнорують всі ці заяви, оскільки їхнє бачення мови ґрунтується на тому, що лінгвістичні зміни є досить повільними у часі та ледь помітними для сприйняття у повсякденному житті. Вони стають зрозумілими лише в історичній перспективі. Сучасна лінгвістика виходить з того, що

1. Будь-яка мова перебуває в постійному процесі розвитку на шляху до якісно нового рівня. Форми, які на даному етапі вважаються неправильними, у майбутньому можуть стати саме тими елементами, які складуть «стандарт» мови майбутнього.

2. Будь-яка мова – це практично пакет діалектів, жоден з яких не може сприйматися як деградована мова, оскільки всі вони виникають як результат повільного, безперервного процесу еволюції.

3. Жодна з безлічі мов, що існують у світі, ще не змінювалася всупереч здоровому глузду та логіці: те, що сьогодні виглядає нелогічним у тому чи іншому варіанті мови, в іншому може стати загальноприйнятою нормою.

Таким чином, фундаментальне положення, з яким ми повинні погодитися, полягає в тому, всі живі мови змінюються з однієї простої причини: всі носії тієї чи іншої мови не можуть говорити абсолютно однаково, завжди має місце варіювання. Мова змінюється в часі, оскільки вона варіюється в соціальному просторі. Зміни починаються в усному мовленні і, перш за все, в мовленні нижчих соціальних верств [3].

У даній статті ми зупинимось, передусім, на змінах в системі англійського дієслова, оскільки історія розвитку англійського дієслова характеризується різноманітними і суперечливими тенденціями, які продовжують діяти в сучасній англійській мові і становлять інтерес як для дослідників, так і для викладачів англійської мови.

На кожному рівні мови можна виділити ядро і периферію. Ядро складається з фіксованих категоріальних структур, а периферія з винятків, варіантів та різного роду аномалій. Периферія може включати як стійкі релікти минулого («неперетравлену історію»), так і варіанти, спрямовані на усунення цих аномалій або зачатки нових, раніше не існуючих, форм.

Однією з тенденцій розвитку англійського дієслова було скорочення кількості так званих сильних дієслів (дієслів з чергуванням голосних у корені). Деякі з

них взагалі вийшли з ужитку. Інші перейшли в розряд слабких дієслів (дієслів з суфіксами). Цей процес інтенсивно проходив у XII-XVI ст., але потім значно сповільнився. Але і сучасні нормативні граматики пропонують два варіанти деяких форм дієслів: стару форму з чергуванням і нову з суфіксацією: *wake, woke/waked, woken/waked*, що є свідченням їх перехідного статусу. Зустрічаються форми *shooted, shined, builded, costed* (переважно у ЗМІ). Для мовлення дітей та малоосвічених людей характерні форми типу *eated, knowed, goed*, хоча вони і не визнані нормативними граmaticами. Це також свідчить про тенденції до вирівнювання, переходу колишніх сильних дієслів в розряд слабких [2].

Виникає питання: чому незручні нерегулярні історичні форми протягом тривалого часу зберігаються в мові? По-перше, вони є прекрасними індикаторами соціального статусу мовця; по-друге, в епоху загальної грамотності люди заучують їх з дитинства; в-третьє, частота вживання не сприяє зміні, наприклад, найбільш стійкими історично є форми однини та множини минулого часу дієслова *to be – was/were*.

Кодифікація завжди відстає від реального вживання, тому нові форми часто вважаються неправильними. В граматичних змінах значна роль належить вирівнювання за аналогією. Аналогія – це тенденція мовних одиниць, які мають подібне значення, набувати подібної форми. Помилки не носять випадкового характеру. Будь-яка мова прагне уникнути непотрібного варіювання і віддає перевагу простій та ясній структурі.

Так для просторіччя характерно опущення закінчення «-s» в третій особі однини теперішнього часу, хоча нормативні граматики це категорично забороняють. Опитування, проведене серед англійських підлітків, показало, що вони вживають закінчення третьої особи однини дієслів «-s» при спілкуванні з вчителями, але опускають його в спілкуванні з однолітками. Згідно з іншим опитуваннями, до 70% дорослих людей опускають це закінчення [3]. З точки зору тенденцій уніфікації мови це цілком природний процес, оскільки дана форма зберігається лише як пережиток колишнього стану мови і не несе будь-якого функціонального навантаження. У мовленні носіїв деяких соціальних або територіальних діалектів регулярно вживаються форми *I says*, але ніякого порушення комунікації при цьому не виникає. Отже, форма третьої особи однини дієслів з закінченням «-s» є не граматичною, а соціальною, престижною, показником освіченості та високого соціального стану мовця. Якщо б англійська мова могла знову пройти свій шлях розвитку, то можливо, що у дієслова в теперішньому часі взагалі не було б ніяких закінчень, або ж було б інше закінчення у іншій формі. Наприклад, у першої особи однини: *I love-ie, you love, she love, we love* [5].

А ось історична тенденція до злиття форм претерита (Past Tense) та дієприкметника (Participle II) не реалізувалася, і модель з трьох основ, незважаючи на її лексичну обмеженість (в сучасній англійській мові лише 36 дієслів розрізняють основи претерита та дієприкметника II), збереглася. Тенденція до повного усунення відмінностей між другою і третьою основами існує і сучасній мові. Це підтверджується включенням в словники та граматики англійської мови двох варіантів претерита та дієприкметника II: *bid, bid/bade, bid/bidden* [1].

Американський лінгвіст Дж. Ламберте в свій час зазначав, що англійська мова перетворилася б на лінгвістичне пекло, як би не розрізнення форм претерита та дієприкметника II. Але цього не відбувається, оскільки ці форми функціонально

різні, і їх нерозрізнення не може призвести до порушення комунікації. Наприклад, речення *Helen has drove all the way to Memphis* є абсолютно зрозумілим, незважаючи на вживання неправильної форми дієслова: *drove* замість *driven* [5].

Особливий інтерес представляє історичний розвиток форми перфекта, насамперед Present Perfect. Відроджуються форми перфекта з допоміжним дієсловом *to be* з дієсловами руху, що також було характерним для мови попередніх періодів: *Evening was come. She was gone*. Спостерігається опущення допоміжних дієслів *has/have* особливо в американському варіанті: *I done, I seen*, замість *I've done, I've seen*. Деякі лінгвісти вбачають у цьому вже згадувану тенденцію до заміни форм претерита формами дієприкметника II: *I've worked = I worked; I've found = I found; I've driven = I driven*. Подальший розвиток цієї тенденції може призвести до втрати перфекта або претерита або до виникнення нової опозиції на морфологічному рівні і перетворенню неособової форми дієприкметника в особову [4].

Слід зазначити, що різниця у вживанні форм Present Perfect і Past Simple також стирається: у тих контекстах, де нормативні граматики рекомендують вживати перфект, зустрічається Past Simple і навпаки. Наприклад: *I've seen this sign every day*. Або: *The company recently studied the possibility*. А ось форма Past Perfect взагалі виходить з ужитку, оскільки значення передування ясно з контексту: *After they (had) paid for dinner they left* [4].

Активно йде процес становлення нових допоміжних і модальних дієслів або зміни їх значення і вживання. Так в якості допоміжного дієслова для утворення пасиву все частіше використовується *get* замість *be*. Вони практично взаємозамінні, хоча і спостерігаються деякі відмінності в значенні: *get* має більш негативну конотацію, передбачає велику активність (або її відсутність) суб'єкта і більш характерним для розмовного стилю. *He was bitten by a dog* – нейтрально. *He got bitten by a dog* – вказує на те, що людина непрактична, безпорадна і навіть від собаки не змогла відбитися [1].

Близько 500 років тому з'явився новий клас англійських дієслів, тепер відомих як модальні дієслова: *can, could, will, would, shall, should, may, might* та *must*. Ці дієслова “модальні”, тому що їхні значення знаходяться в зоні модальності (вказують на такі поняття, як можливість, необхідність, обов'язковість та прогнозування). Існуючі сьогодні модальні дієслова стали результатом граматикалізації: після втрати багатьох форм і функцій, притаманних дієслову, таких як можливість мати інфінітив або дієприкметник, вони перетворилися на маленькі граматичні елементи, за якими повинні слідувати смислові дієслова без частки *to* (як *can help*).

Поступово, впродовж наступних віків, виникли нові “модальні дієслова”, в тому числі *be going to, have to, have got to, want to* та *need to*. Деякі з цих “напів-модальних” дієслів, як вони були названі, стають все більш вживаними. Деякі з них набули скорочених форм, які передаються на письмі неофіційними формами, такими як *gonna, gotta, wanna* та ін. У неформальній бесіді вони поводяться майже як одне функціональне слово [6]. Наприклад: *I just don't know how we gonna do this (how we are going to do this). I gotta take this TV set to the dump. You wanna help me?*

Значення цих елементів поступово змінюється так, що *be going to (gonna)* набуває більш нейтрального значення майбутньої дії, і таким чином конкурують з дієсловом *will*. Особливо це відчувається в американському варіанті англійської мови.

Можна припустити, що “напів-модальні” дієслова, беручи на себе все більшу роль у вираженні модальності, починають посягати на територію дійсно “модальних”

дієслів таких як *will* та *must*. Наприклад, дієслово *want* вживається у значенні дієслів *must*, *ought*, *should*: *You want to be careful. You don't want to open the door to strangers*. Дієслово *have* то набуває значення високої ймовірності і вживається як синонім *must*: *you've got to be joking*. Дієслово *would* вживається у значенні припущення поряд з *may*: *Where he would be?*

У той же час в усному мовленні досить часто спостерігається опущення допоміжних дієслів, причому не тільки в загальних питаннях, де це цілком допускається: *(Has) anybody seen the elephant?*, але і в спеціальних: *What (are) you laughing at? What (do) you want that for? Where (are) you going?* Дане явище свідчить про тенденцію до зародження нових синтетичних форм.

Досить широке поширення знову отримують деякі застарілі форми, наприклад, активні форми дієслова у значенні пасиву, що було характерним для мови XIX століття: *The house is building. The coffee is making* [4].

Ймовірно, за аналогією з американським варіантом в британському отримує поширення форма Subjunctive I, яка раніше вийшла з ужитку: *It is necessary that he do it. I insist that he do it* [6].

Мизупинилися лише на деяких змінах в сучасній системі англійського дієслова. Одні зміни є продовженням процесів, які почалися ще в кінці давньоанглійського періоду. Їх можна назвати «терапевтичними», оскільки їхньою метою є усунення функціонально невиправданого варіювання. Інші яскраво ілюструють дію аналогії. Треті, можливо, знаменують новий етап у розвитку англійської мови, зокрема системи англійського дієслова. Серед останніх заслуговують на увагу граматикизація, коли елементи лексики поступово перетворюються в граматичні форми; колоквіалізація, коли граматика писемного мовлення стає все більше неофіційною, наближеною до усного мовлення; американізація, коли граматична будова англійської мови в інших країнах (навіть у Великій Британії) все більше надає перевагу формам, поширеним в американському варіанті англійської мови. У будь-якому випадку, для викладачів англійської мови важливо бачити і розуміти характер цих явищ, навіть, малопомітних.

Література

1. Вейхман Г. А. Новое в английской грамматике [Текст] / Г. А. Вейхман. – М.: Высшая школа, 1990. – 115с.
2. Расторгуева Т. А. Очерки по исторической грамматике английского языка [Текст] / Т. А. Расторгуева. – М.: Высшая школа, 1989. – 160 с.
3. Aitchinson J. Language Change: Progress or Decay? [Текст] / J. Aitchinson. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – 208 p.
4. Lamberts J. J. A Short Introduction to English Usage [Текст] / J. J. Lamberts. – New-York: Columbia University Press, 1972. – 340 p.
5. McAndrew R. English Observed [Текст] / R. McAndrew. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 225 p.
6. Svartvik J. English – One Tongue, Many Voices [Текст] / J. Svartvik, G. Leech. – Palgrave Macmillan, 2006. – 200 p.
7. Whorter J. Word on the Street. Debunking the Myth of a «Pure Standard English» [Текст] / J. Whorter. – New-York, Basic Books, 2001. – 300 p.